



Академія рекреаційних технологій і права
Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

**ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ У ФОРМУВАННІ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ КУРС**

1 червня – 12 липня 2026 року



Львів – Торунь
Liha-Pres
2026

Організаційний комітет:

Філіпович Мирослава Богданівна – кандидатка історичних наук, доцентка, Почесна професорка Балтійського науково-дослідного інституту проблем трансформації економічної сфери (м. Рига, Латвійська Республіка), доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності Академії рекреаційних технологій і права;

Рябушенко Наталія Пилипівна – радниця на громадських засадах в.о. голови Волинської ОВА з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, членкиня правління Благодійної організації «Платформа Співробітництва – центр громадського та соціального розвитку», національна експертка з гендерної політики;

Смирнова Ірина Михайлівна – докторка педагогічних наук, професорка, Відмінник освіти України, заступниця директора з науково-педагогічної роботи Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Г 34 **Гендерні аспекти у формуванні професійних компетентностей у системі вищої освіти: міждисциплінарний курс : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 червня – 12 липня 2026 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. – 160 с.**

ISBN 978-966-397-643-3

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Гендерні аспекти у формуванні професійних компетентностей у системі вищої освіти: міждисциплінарний курс» (1 червня – 12 липня 2026 року).

УДК 378.091.12:305(062.552)

© Академія рекреаційних технологій і права, 2026
© Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія», 2026

© Центр українсько-європейського
наукового співробітництва, 2026

ISBN 978-966-397-643-3

© Українсько-польське наукове видавництво
«Liha-Pres», 2026

Конституційно-правовий та інституційний виміри реалізації гендерного підходу у громадянській освіті	
Нітченко А. Г.	101
Гендерний вимір розвитку soft skills та професійно-комунікативних компетентностей здобувачів економічної освіти	
Огаренко Т. А.	105
Образ княгині Ольги на перехресті культурних традицій: спроба гендерного аналізу	
Павленко І. Я.	108
Методичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до подолання гендерних стереотипів в освітньому просторі	
Павленко Ю. Г.	112
Традиційна українська культура на тлі гендерних викликів сучасності	
Павлова І. Г.	116
Гендерні компетентності для фахівців спеціальності К9(262) «Правоохоронна діяльність»	
Романцова С. В.	121
Філософське осмислення гендерної рівності у формуванні лідерських та професійних компетентностей студентської молоді	
Руско Н. М.	125
Роль літератури у формуванні гендерної компетентності здобувачів освіти в умовах суспільних змін	
Саврасова-В'юн Т. О.	127
Integrating digital methods into the study of mass Ukrainian emigration (late 19th – early 20th centuries)	
Sorokina T. M.	131
Гендерні стереотипи як детермінанти домашнього насильства у державі	
Сукмановська Л. М.	133
Вплив гендерних стереотипів на вибір професії: психологічний аналіз	
Ткачишина О. Р.	137
Сутність гендерного ресурсу в межах організації безбар'єрного та інклюзивного освітнього середовища у системі вищої освіти	
Федоренко О. Ф.	141
Гендерна рівність як індикатор якості освіти	
Філіпович М. Б.	144

Література:

1. Бем С. Л. Лінзи гендеру: трансформація поглядів на проблему нерівності статей. Київ : Сфера, 2004. 336 с.
2. Вороніна О. А. Гендерна освіта та гендерна культура в сучасному суспільстві. Київ : Логос, 2018. 214 с.
3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 13.06.2026).
5. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ : Знання України, 2011. 520 с.
6. Національна стратегія у сфері прав людини. Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021> (дата звернення: 13.06.2026).
7. UNESCO. Gender Equality and Education: Policy Brief. Paris : UNESCO, 2023. URL: <https://unesdoc.unesco.org/> (дата звернення: 13.06.2026).
8. European Institute for Gender Equality (EIGE). Gender Equality Index 2024. URL: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index> (дата звернення: 13.06.2026).

РОЛЬ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Саврасова-В'юн Т. О.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури,
компаративістики і гринченкознавства
факультету української філології, культури і мистецтва
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, зумовлених війною, євроінтеграційними процесами, цифровізацією освіти, переосмисленням соціокультурних цінностей, особливої актуальності набуває формування гендерної компетентності здобувачів освіти, що передбачає готовність до толерантної, етичної, гендерно чутливої

взаємодії. Професійна підготовка сучасного фахівця дедалі більше виходить за межі суто фахових знань і навичок, охоплюючи розвиток комунікативної культури, емпатії, критичного мислення та усвідомлення принципів рівності, недискримінації. Важливу роль у цьому процесі відіграє література, яка через художні образи та змодельовані життєві ситуації сприяє осмисленню соціальних ролей, етичних норм і проявів гендерної нерівності, формуючи рефлексивне ставлення до суспільних явищ. У контексті реформування системи освіти, інтеграції європейських цінностей гендерно орієнтований підхід [5] сприяє створенню безпечного й інклюзивного освітнього середовища, в якому поважають гідність кожної особистості, а література виступає дієвим інструментом розвитку соціальної відповідальності, культури діалогу та толерантності.

Розглядаючи ці процеси у ширшій соціокультурній перспективі, варто враховувати, що вони є складовою загальносуспільних змін. Так, згідно з дослідженнями В. Степаненка, В. Танчера, соціальні трансформації окреслено як багатоаспектний процес змін, що охоплює соціальну структуру суспільства, систему цінностей, моделі поведінки, способи взаємодії між людьми, супроводжується переосмисленням усталених норм і практик. Трансформація комунікативних моделей, мовленнєвих стратегій і форм соціальної взаємодії, через які особистість адаптується до нових суспільних реалій, актуалізує значення гуманітарного знання як інструменту осмислення соціокультурних процесів, формування світоглядних орієнтирів і розвитку ціннісної культури молодого покоління [7].

Водночас особливого значення набуває проблема формування гендерної компетентності здобувачів освіти, оскільки соціальні зрушення зумовлюють переосмислення традиційних моделей жіночих і чоловічих ролей, професійної самореалізації, міжособистісної взаємодії. Гендерна компетентність стає важливим складником професійної підготовки майбутніх фахівців, адже забезпечує здатність до ефективної комунікації, недопущення дискримінаційних практик, побудови професійної діяльності на засадах партнерства, поваги до людської гідності [8].

Проблему гендерної компетентності у вищій освіті досліджували А. Макаренко [6], Е. Панасенко [6], Ю. Рейлян [6], Д. Тюріна [8] та інші дослідники, які трактують цей феномен як інтегративну характеристику особистості, що поєднує знання про гендерну рівність, уміння протидіяти дискримінаційним практикам і готовність до професійної діяльності на засадах толерантності й партнерства [8].

Важливим чинником формування гендерно чутливого світогляду здобувачів освіти є література, адже, як зазначає Т. Гундорова, художні

образи та життєві ситуації відображає суспільні процеси, цінності, уявлення про професійні, соціальні ролі жінок і чоловіків. Художній текст не лише відтворює реальність, а й допомагає осмислювати гендерну нерівність, стереотипи, культуру спілкування, професійну самореалізацію особистості. Аналізуючи поведінку персонажів, їхні комунікативні стратегії, здобувачі освіти розвивають критичне мислення, емпатію, толерантність і рефлексивність [2].

У цьому контексті Е. Панасенко, Д. Тюріна наголошує, що робота з художніми і культурними текстами сприяє розвитку в здобувачів освіти критичного мислення, усвідомленню проявів соціальної, гендерної нерівності, формуванню етичних моделей професійної поведінки; при цьому ефективність цього процесу значною мірою визначається інтеграцією гуманітарних дисциплін в освітнє середовище та створенням умов для розвитку рефлексії, комунікативної культури і навичок партнерської взаємодії [6; 8].

У розвиток зазначених положень важливим є звернення до сучасної української літератури, яке дає змогу конкретизувати прояви гендерної проблематики через художні образи, сюжетні ситуації. Так, наприклад, у романі Горіха Зерня «Шептуха» гендерний вимір розкривається через зображення жіночої суб'єктності в умовах війни та соціальної нестабільності, де акцент зроблено на досвіді виживання, психологічній стійкості, моральній відповідальності жінки [1]. У творі О. Забужко «Найдовша подорож» гендерна проблематика постає через осмислення жіночого досвіду, тілесності, травматичної пам'яті та інтелектуальної самореалізації в умовах історично сформованих упереджень [4]. У романі С. Жадана «Ворошиловград» гендерний аспект опосередковано виявляється через моделі чоловічої ідентичності, відповідальності, дружби в кризових соціальних умовах, де традиційні уявлення про маскуліність переосмислюються в контексті втрати стабільності, пошуку нових життєвих орієнтирів [3]. Аналіз цих творів дає змогу здобувачам освіти виявляти гендерні стереотипи, простежувати трансформацію соціальних ролей і критично переосмислювати їх в умовах сучасних суспільних змін.

Отже, аналіз сучасних суспільних трансформацій засвідчує зростання ролі гендерної компетентності як важливої складової професійної підготовки здобувачів освіти, що забезпечує їхню здатність до ефективної комунікації, рівноправної взаємодії та недискримінаційної професійної поведінки. У цьому процесі література виступає дієвим гуманітарним інструментом формування ціннісних орієнтирів, критичного мислення та емпатії, оскільки через художні образи та сюжетні моделі дозволяє осмислювати соціальні ролі, гендерні стереотипи й трансформацію ідентичностей у сучасному суспільстві.

Звернення до творів українських авторів дає можливість конкретизувати гендерну проблематику в різних вимірах – жіночому досвіді, трансформації маскулінності та досвіді війни – що посилює практичну значущість літератури у формуванні гендерно чутливої професійної культури майбутніх фахівців.

Література:

1. Горіха Зерня Т. А. Шептуха. Київ : Білка, 2025. 368 с.
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. Київ : Факт, 2008. 284 с.
3. Жадан С. «Ворошиловград». Харків : Фоліо. 2010. 442 с.
4. Забужко О. Найдовша подорож. Київ : Комора, 2022. 256 с.
5. Кравченко А., Какадій В., Нечитайло Ю. Гендерно чутливий підхід як основа забезпечення якості освітніх послуг з профорієнтації та професіоналізації учнівської молоді в нових соціокультурних умовах. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2(7). С. 88–117. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244090](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244090).
6. Панасенко Е., Макаренко А., Рейлян Ю. Теоретичні й прикладні аспекти формування гендерної компетентності студентів вищих педагогічних закладів освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. №. 6 (98). С. 7–18. DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.6\(98\)2019.197438](https://doi.org/10.31865/2077-1827.6(98)2019.197438).
7. Танчер В., Степаненко В. Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід. К., 2024. 244 с.
8. Тюріна Д. Гендерна компетентність як фактор інтеграції гендерного підходу у вищій освіті. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. 2024. № 2 (6). С. 149–158. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2024-2.19>